

O PAPEL DAS REDES SOCIAIS NA RELACIÓN ENTRE COMPETENCIA E USO DO GALEGO

MAURO FERNÁNDEZ RODRÍGUEZ
MODESTO RODRÍGUEZ NEIRA
Univ. da Coruña / Univ. de Santiago

Introducción

No estudio precedente¹ que serve de fundamento ó presente traballo destacábase o influxo dos cambios nas redes sociais de interacción cotiá sobre a conducta lingüística dos falantes. As nosas análises permitíronnos formular hipóteses de traballo relativas ós castelanfalantes iniciais que amosan un considerable dominio oral do galego e que usan habitualmente esta lingua, é dicir, segundo a nosa definición, individuos cun alto grao de congruencia desde a perspectiva do galego². O interese por estes suxeitos —e non polos galegofalantes iniciais, tamén congruentes nesta lingua— reside na necesidade de encontrar unha explicación ós cambios que se produciron na súa conducta lingüística. Os nosos supostos indican que neste proceso desempeña un papel prioritario a incorporación a novas redes sociais, especialmente á das amizades. En definitiva, trátase de indagar nos motivos polos que algúns castelanfalantes iniciais abandonan a súa lingua materna a prol do galego.

Para acadar este obxectivo cómpre unha metodoloxía de estudio de casos que, apoiándose nas dimensións cuantitativa e cualitativa, avalíe o influxo daquelas variables que supostamente inciden máis no fenómeno estudado. As análises previas confirmaron a importancia —á parte da lingua inicial, utilizada aquí xunto coa congruencia como trazo básico— da lingua habitual nunha semana calquera e da

---

¹ Para as hipóteses nas que se fundamenta este traballo véxase Fernández Rodríguez, M. e M. Rodríguez Neira, “A relación entre competencia e uso do galego”, *Cadernos de Lingua*, 17 (1988), 25-45.

² Recórdese que a función de congruencia se definía pola relación entre competencia e uso. Considérase *congruente* a quen tendo competencia no galego oral tamén o fala e *non congruente* a quen sabendo fala-lo galego usa o castelán.

empregada no fogar, no traballo e cos amigos. Así pois, fieis ós criterios utilizados no estudio precedente, os obxectivos deste traballo van dirixidos a analiza-lo papel das redes na congruencia lingüística dos citados castelanfalantes.

1. O deseño dunha mostra reducida para o estudio do papel das redes sociais na congruencia entre competencia oral e uso do galego

Segundo o predito polas ecuacións (Fernández e Rodríguez, 1988: 36-37) para os castelanfalantes iniciais, encontramos que dos 1.752 individuos menores de 26 anos que obteñen unha probabilidade de pertencer ó grupo dos congruentes inferior a 0,5, 273 (o 15,6%) son de feito congruentes. Todos eles recoñecen ter cambiado de lingua, e na maioría deles o cambio produciuse entre os 14 e os 18 anos: ata os 13 anos, o 88,2% falaba só ou máis castelán, mentres que dos 14 ós 18 esa porcentaxe baixa ata o 29,5%. Deste grupo interésannos sobre todo os que viven nas cidades, pois entre os que residen nas vilas ou moi especialmente no hábitat rural resulta máis explicable a congruencia, por moito que sexa o castelán a lingua inicial; o 27,7% destes congruentes insólitos —considerados así por actuaren de forma distinta ó que predí a ecuación— viven no hábitat urbano.

Do mesmo xeito, pertencen ó grupo dos congruentes 195 dos 688 individuos castelanfalantes maiores de 25 anos dos que a ecuación predí que pertencerán ó grupo dos non congruentes. O cambio de lingua neste grupo produciuse na maioría dos casos despois dos 18 anos: ata os 13 anos, o 95,7% falaban só ou máis castelán, porcentaxe que baixa ó 65,2% dos 14 a os 18, e ata o 4,9% dos 19 ós 30. Loxicamente, estes últimos cambiaron despois dos 30 anos. O 54,8% destes congruentes insólitos viven no hábitat urbano.

Destes dous grupos debe procede-la metade dos suxeitos ós que se lles explorarán as súas redes persoais en profundidade. De acordo co dito arriba e cos resultados do estudio precedente, a selección debe facerse entre individuos do ámbito urbano e, por razóns prácticas, pertencentes á mostra aquí examinada. Deles cómpre seleccionar 10, cinco en cada grupo de idade, e emparellalos con outros 10 que teñan características sociodemográficas semellantes e cunha conducta lingüística concordante coas probabilidades preditas pola ecuación.

2. Localización da mostra, aplicación dos cuestionarios e gravación dos resultados

Deseñada a mostra, seleccionados os respectivos suxeitos e os seus eventuais suplentes —segundo a información dispoñible no Seminario de Sociolingüística da RAG— procedemos a localiza-los elixidos. Algúns cambios de domicilio obrigaron a modifica-las previsións iniciais de realizar tódalas entrevistas na cidade de Santiago de Compostela, onde, segundo as nosas fontes, había 6 casos de congruencia inesperada (3 homes e 3 mulleres) entre os castelanfalantes iniciais menores de 25 anos e 13 (7 homes e 6 mulleres) entre os maiores de 25. Por imposición dos emparellamentos foi necesario realizar cinco entrevistas en Vigo, tres na Coruña, unha en Pontevedra e unha en Ferrol, co que a mostra está formada por oito individuos das cidades máis grandes (Vigo e A Coruña) e doce de cidades medias.

As entrevistas foron realizadas nos meses de xuño e xullo de 1997 nos domicilios dos seleccionados ou na sede do citado Seminario. Ademais da correspondente cumprimentación dos cuestionarios, as contestacións foron rexistradas en cinta magnetofónica. Esta modalidade facilitou notablemente a interpretación dalgunhas respostas ambiguas ou contradictorias. Por outra parte, constitúe un material sonoro de valiosa axuda para a caracterización dos entrevistados. A duración media de cada entrevista é duns 40 minutos.

Finalmente procedeuse á grava-los resultados nun ficheiro de datos. A análise dos mesmos requiriu a creación de variables adicionais para o cálculo da densidade da rede (n° de enlaces reais / n° de posibles), da presenza do galego na mesma (n° de enlaces nos que se fala galego / n° dos reais) e da utilización desta lingua na rede polo entrevistado ($\sum$ (enlaces en galego $\times$ 1 + enlaces en galego e castelán $\times$ 0,5) / n° enlaces reais).

3. Características básicas dos suxeitos

Nas táboas 1 e 2 presentamos algunhas das características dos suxeitos, relevantes para este estudio. Nesas táboas figuran os datos seguintes (para os menores de 26 anos na táboa 1, e para os maiores de esa idade na 2), de esquerda a dereita:

Táboa 1. *Algunhas características dos suxeitos: de 16 a 25 anos.*

PARES		CARACTERÍSTICAS DOS SUXEITOS							
		prob uso galego o	lingua inicial do entrev.	lingua no seu fogar act.	galego no seu fogar vs 18 anos	lingua cos colegas (traballo)	lingua cos amigos semana calquera	lingua nunha coa rede	galego coa rede vs 18 anos
DE 16 ANOS	1 cong.	0.04	cast.	gal.	máis	gal.	gal.	gal	máis
	1 incong.	0.04	cast.	cast.	menos	cast.	cast.	máis cast	menos
	2 cong.	0.04	cast.	gal.	máis	gal.	gal.	gal.	máis
	2 incong.	0.04	cast.	máis cast.	non sabe	cast.	máis cast.	cast.	máis
	3 cong.	0.06	ambas	gal.	máis	gal.	gal.	gal.	máis
	3 incong.	0.11	cast.	gal.	máis	gal.	gal.	máis gal.	máis
	4 cong.	0.06	cast.	gal.	máis	gal.	gal.	gal.	máis
	4 incong.	0.06	cast.	máis cast.	máis	ambas	ambas	máis cast.	máis
	5 cong.	0.06	cast.	gal.	igual	gal.	gal.	gal.	igual
	5 incong.	0.06	cast.	ambas	igual	máis cast.	máis cast.	máis cast.	igual

a) Os pares de suxeitos na primeira columna. Recordemos que o noso deseño é cuasi-experimental, no que cada suxeito se compara con outro de características semellantes, agás no uso da lingua; así, ‘1 cong.’ refírese a un individuo menor de 26 anos, que usa habitualmente o galego pese a ter unha probabilidade moi baixa de usalo³ e ‘1-incong.’ refírese ó individuo que comparte un gran número de características con ‘1 cong.’, agás o uso da lingua. Esta similitude de características non é total; na nosa selección de suxeitos partimos da información almacenada nas nosas bases de datos, pero a situación actual pode ter cambiado en non poucos casos en relación coa que figura nas citadas fontes, en especial no que se refire ó traballo, ó establecemento dunha relación de parella e á procreación. Neste par en concreto, ámbolos dous son homes, aprenderon o galego na escola, naceron nun hábitat urbano, e segundo a nosa información previa, eran estudantes, sen parella estable e sen fillos. Na actualidade, ‘1 cong.’

³ Recórdese que esta probabilidade está calculada a partir dos resultados da regresión loxística expostos no citado artigo da nota 1.

detivo os seus estudos secundarios (non continuou no nivel universitario) e prepara unhas oposicións, é dicir, está desempregado, mentres que '1 incong.' continúa os seus estudos universitarios. Ningún deles ten fillos nin estableceu relacións de parella estables, e ámbolos dous viven coas súas familias.

Táboa 2. *Algunhas características dos suxeitos: de 26 a 34 anos.*

PARES		CARACTERÍSTICAS DOS SUXEITOS							
		prob. uso galego	lingua inicial do entrev.	lingua no seu fogar act.	galego no seu fogar vs 18 anos	lingua cos colegas (traballo)	lingua cos amigos	lingua nunha semana calquera	galego coa rede social vs 18 anos
DE 26 A 34 ANOS	6 cong.	0.20	ambas	ambas	máis	máis cast.	máis gal.	máis cast.	igual
	6 incong.	0.09	cast.	ambas	máis	máis cast.	máis cast.	ambas	máis
	7 cong.	0.23	cast.	ambas	máis	ambas	m. cast.	ambas	igual
	7 incong.	0.04	cast.	máis cast.	igual	máis cast.	máis cast.	máis cast.	máis
	8 cong.	0.16	cast.	máis gal.	máis	máis cast.	máis gal.	máis gal.	máis gal.
	8 incong.	0.16	cast.	máis cast.	máis	máis cast.	máis cast.	máis cast.	máis cast.
	9 cong.	0.10	cast.	gal.	máis	cast.	máis gal.	máis cast.	máis cast.
	9 incong.	0.10	cast.	máis gal.	máis	máis cast.	máis cast.	cast.	non sabe
	10 cong.	0.06	cast.	gal.	máis	gal.	gal.	gal.	máis
	10 incong.	0.06	cast.	máis cast.	menos cast.	máis cast.	cast.	cast.	igual

b) Na segunda columna (táboas 1 e 2) figura a probabilidade de ser usuario habitual do galego. Esa columna pode considerarse coma un 'test' de verificación de que a selección de suxeitos foi axeitada e da semellanza de características entre os membros de cada par. Na situación ideal, as probabilidades non só deben ser todas baixas, senón que deberían ter ámbolos dous membros do mesmo par a mesma

probabilidade. De feito, así sucede en sete dos dez pares. Nos outros tres, certas diferencias (pouco importantes) na probabilidade son facilmente xustificables: no par terceiro, é a distinta lingua inicial ('ambas' en '3 cong.' e 'castelán' en '3 incong.')

o que explica a diferenza de probabilidade; no sexto encontramos esa mesma diferenza na lingua inicial, unida a outra no lugar de nacemento: '6 cong.' naceu nunha 'vila', mentres que '6 incong.' nunha das maiores cidades de Galicia. No sétimo par súmanse os efectos dunha diferenza no lugar de nacemento (rural vs urbano) a outra no nivel de estudos: '7 cong.' non iniciou estudos universitarios, mentres que '7 incong.' culminounos. A isto hai que engadi-lo efecto das diferencias no contorno de aprendizaxe do galego: formal, por vía escolar, en '7 incong.' e informal, dos familiares, veciños e amigos, anque non como lingua inicial, en '7 cong.'. En calquera caso, as probabilidades de ser usuarios habituais do galego son todas bastante baixas, indicio de que se cumpre o requisito máis forte esixido ós posibles suxeitos deste estudio.

c) A terceira columna (táboas 1 e 2) recolle a lingua inicial. En dous casos, '3 cong.' e '6 cong.', encontrámonos diante de suxeitos que, segundo a súa percepción, aprenderon a falar simultaneamente nas dúas linguas. Segundo a nosa información previa, estes dous suxeitos eran ambos castelanfalantes iniciais, polo que estamos posiblemente diante de dous casos de reinterpretación do historial lingüístico. Estas discrepancias nas respostas a unha mesma pregunta con varios anos de transcurso entre as enquisas non son, desde logo, a norma xeral, pero efectivamente poden darse, especialmente en individuos que cambiaron as súas actitudes e o seus usos lingüísticos e tenden a reelabora-lo seu pasado dunha forma máis acorde coas súas prácticas e sentimentos actuais. O seu carácter excepcional ponse de manifesto se comparamos estes casos co '3 incong.', que, fronte ás nosas expectativas, resultou ser unha usuaria habitual do galego, sen que iso a levase a reelabora-lo seu pasado lingüístico, alomenos no que se refire á súa lingua inicial.

d) A columna catro (táboas 1 e 2) contén a lingua habitual no fogar na actualidade. En xeral, hai unha gran consistencia: na casa do membro congruente do par úsase máis o galego que na do membro incongruente, coa excepción do sexto par, no que ámbolos dous membros usan as dúas linguas.

e) A columna quinta (táboas 1 e 2) recolle unha comparación entre o uso actual do galego no fogar e o que se daba cando o suxeito

tiña 18 anos. Obsérvase un aumento xeneralizado: en catorce casos aumentou, en dous diminuíu, en tres mantense igual e un non sabe. Os dous casos de diminución do uso e o incapaz de comparar corresponden ós membros incongruentes dos seus respectivos pares (o primeiro, o segundo e o décimo). Por outra parte, a resposta 'igual' ven motivada nalgúns casos pola elección dos 18 anos como termo de comparanza, xa que se produciu un cambio do uso habitual do castelán ó uso habitual do galego con anterioridade a esa idade. Tal é, por exemplo, o caso '5 cong.', quen afirma que o seu cambio ó uso do galego produciuse cara os 14 anos, ó incorporarse ós estudos medios.

f) A sexta columna (táboas 1 e 2) contén a percepción dos suxeitos de cál é a lingua habitual cos seus colegas de traballo. Nela apréciase que no grupo de 26 a 34 anos, tres suxeitos catalogados de congruentes fan un uso predominante ou exclusivo do castelán no seu contorno laboral; tal é o caso dos membros congruentes dos pares sexto (auxiliar na *Xunta* de Galicia), oitavo (profesor no Ensino Medio) e noveno (administrativa nunha entidade bancaria). Como contrapartida, o caso '3 incong.' (estudiante) usa só galego cos seus colegas habituais de estudos, considerados nesta investigación sistematicamente compañeiros de traballo, aínda sendo estudantes. Se comparamos estas respostas —que apuntan, como xa dixemos, á percepción global dos suxeitos sobre a lingua falada cos seus colegas de traballo— co índice elaborado por nós a partir da información específica sobre a lingua usada con cada un destes colegas cos que existe unha interacción habitual (índice incluído na táboa 3), encontramos en xeral unha elevada correspondencia: en 15 dos vinte casos o índice correspóndese perfectamente coa percepción global, e en ningún caso hai discrepancias radicais. Os cinco casos parcialmente discrepantes débense en parte á nosa forma de elabora-lo índice. Dado que a información sobre a lingua usada especificamente con cada un dos individuos da rede social só contén tres opcións ('sempre en galego', 'algúns veces en galego' e 'sempre en castelán'), optamos por asignar un valor de 0,5 á opción 'algúns veces en galego', conscientes de que iso pode producir nalgúns casos un índice que infravalora o uso —como posiblemente suceda en '1 cong.', '2 cong.' e '7 cong.'— ou o supervalora, como quizais, en '6 incong.'. O estudio detallado das transcripcións das entrevistas —limitadas por agora a recoller só algúns fragmentos que nos parecen de especial interese— poderá aclarar esta falta de correspondencia, que, por outra parte —insistimos— ten pouca incidencia e non supón un desvío importante da dirección subliñada polos suxeitos ó indicárno-la súa percepción global.

g) A columna sétima (táboas 1 e 2) resume a percepción da lingua falada cos amigos en xeral. As únicas anomalías son, unha vez máis, os casos ‘3 incong.’ —quen se converteu nos últimos anos nunha usuaria habitual do galego— e ‘7 cong.’. Este último, falante maioritario do castelán cos amigos, acada, sen embargo, no índice correspondente (táboa 3) 0,42, e aínda que este índice deba interpretarse con certa cautela, apunta a un uso máis equilibrado de ámbalas dúas linguas. A correspondencia desta percepción global co índice da táboa 3 presenta máis discrepancias que no caso do traballo, pero cremos que as máis significativas, as que suporían unha flagrante contradición —coma en ‘6 cong.’ ou en ‘8 cong.’, que aseguran usar preferentemente o galego cos amigos e que teñen na táboa 3 un índice de 0,00— poden explicarse se tomamos en consideración que nesa táboa figuran dous índices para os amigos: un para os amigos en xeral e outro para os amigos íntimos. Así, o caso ‘6 cong.’ ten cos íntimos un índice de 1.00, o que equivale a un uso exclusivo do galego.

h) A penúltima columna (táboas 1 e 2) contén a percepción dos suxeitos acerca de cal é a lingua que usan co conxunto dos membros da súa rede social nunha semana calquera. Unha vez máis atopámonos, naturalmente, coa excepción de ‘3 incong.’, ás que hai que engadir ‘6 cong.’ e ‘9 cong.’, que usan máis o castelán. Isto débese probablemente ó peso que teñen nunha semana por termo medio os distintos tipos de interaccións, pero só un estudio detallado das transcrisións podería aclarárnolo.

i) A última columna (táboas 1 e 2) recolle unha autoestimación do uso actual do galego co conxunto dos membros da rede comparado co que facían os suxeitos coa súa respectiva rede cando tiñan 18 anos. Coma na comparación xa vista sobre a lingua utilizada no fogar, observamos que a maioría (trece suxeitos) aumentaron o seu uso do galego, un ‘non sabe’, cinco mantéñeno igual e só un admite facer menos uso desta lingua.

En canto a outras características relevantes para este estudio, non recollidas na táboas, recordemos que soamente catro teñen parella estable, outros tantos declararon ter descendencia, doce traballan actualmente, seis son estudantes e dous están desempregados.

En xeral cumpríronse os supostos iniciais segundo a información dispoñible no Seminario de Sociolingüística. Quen foi considerado congruente nos cinco pares do grupo de menor idade éo efecti-

vamente; tamén o son, sen ningunha dúbida, os dos pares oitavo e décimo no grupo de máis idade; en menor medida o son os dos pares sexto e noveno, pero hai neles alomenos algún contexto no que predomina o uso do galego. Por exemplo, o suxeito ‘6 cong.’, que, como xa vimos, presenta un índice de 0,00 cos amigos en xeral —trazo que non se corresponde coa súa caracterización de congruente— sen embargo, cos amigos íntimos —como el mesmo nos explicou: “con eses amigos falo moitas máis horas que cos demais”— usa exclusivamente o galego (índice 1.00). O caso ‘7 cong.’ é o que máis se desvía da congruencia esperada, e por iso destacámolo en trazo groso na táboa 2. En canto ós incongruentes, só o do par terceiro presenta unha evidente anomalía (tamén resaltada en trazo groso na táboa 1) sen que isto implique en ningún caso que a nosa información previa estivese equivocada en relación co período no que foi recollida; simplemente, se trata dunha rapaza que experimentou un notable cambio lingüístico.

Una evolución menor, pero en xeral favorable ó galego, se observa na maioría dos suxeitos, pois arredor do 70% recoñece ter aumentado o uso desta lingua respecto ó que facía cando tiña 18 anos, tanto no que se refire ó emprego no fogar como ó uso co conxunto das persoas coas que se relaciona habitualmente. Só dous suxeitos admiten usar agora menos o galego: ‘1 incong.’ entre os máis novos e ‘10 incong.’ entre os de máis idade.

Antes de entrar na análise das razóns aducidas polos entrevistados para explica-lo aumento do seu uso do galego —que en once dos casos, contra todo prognóstico, desembocou na consolidación dun claro predominio desta lingua— vexámo-los índices presentados nas táboas 3 e 4, relativos ás redes de interacción habituais de cada un dos suxeitos.

4. Os suxeitos e as súas redes

A táboa 3, recolle na primeira columna —o mesmo que nas táboas 1 e 2— os pares de suxeitos, divididos en dous grupos de idade. As columnas seguintes conteñen os índices de densidade da rede (columna segunda), densidade de uso do galego na rede básica (columna terceira), o emprego do galego por parte dos suxeitos coa totalidade dos individuos ós que se referiu durante a entrevista (columna cuarta), e tres índices parciais relativos a subconxuntos deses individuos: cos colegas de traballo (columna quinta), cos amigos en xeral (columna sexta) e cos amigos íntimos, na última columna.

Táboa 3. *Algunhas características lingüísticas dos suxeitos segundo as súas redes sociais.*

PARES		ÍNDICES					
		densi- dade da rede	densi- dade uso galego na rede	uso galego coa totali- dade	uso do galego no traballo	uso do galego cos amigos	uso do galego cos amigos íntimos
	1 cong.	0.36	0.19	0.67	0.5	1.00	0.67
	1 incong.	0.25	0.06	0.00	0.00	0.00	0.00
	2 cong.	0.43	0.08	0.66	0.50	0.50	—
	2 incong.	0.60	0.11	0.25	0.00	0.30	0.50
DE 16	3 cong.	0.69	0.71	0.88	1.00	0.80	1.00
A 25	3 incong.	0.54	0.40	0.61	0.83	0.75	0.75
ANOS	4 cong.	0.40	0.42	0.75	0.58	0.90	1.00
	4 incong.	0.57	0.12	0.19	0.50	0.10	0.00
	5 cong.	0.50	0.00	0.56	0.62	0.50	0.50
	5 incong.	0.50	0.00	0.14	0.10	0.50	0.00
	6 cong.	0.36	0.30	0.25	0.17	0.00	1.00
	6 incong.	0.64	0.50	0.47	0.50	0.40	0.50
DE 26	7 cong.	0.80	0.00	0.36	0.33	0.42	0.17
	7 incong.	0.29	0.33	0.43	0.12	0.40	0.17
A 34	8 cong.	0.56	0.60	0.53	0.20	0.00	0.50
ANOS	8 incong.	0.40	0.87	0.50	0.50	0.50	0.50
	9 cong.	0.53	0.12	0.17	0.00	0.20	0.75
	9 incong.	0.47	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
	10 cong.	0.46	0.42	0.77	1.00	0.83	1.00
	10 incong.	0.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Na táboa 4 encontrámo-lo número total de individuos ós que se referiron os entrevistados como parte da súa rede (columna segunda), o número de suxeitos que forman a súa rede ‘básica’ (columna terceira), a antigüidade por termo medio da relación en anos, calculada sobre o

total dos membros da rede (columna cuarta), e tres índices similares para subconxuntos de individuos: os colegas de traballo (columna quinta), os amigos en xeral (columna sexta) e os amigos íntimos (columna sétima).

Dispoñer de tantos índices para tan poucos suxeitos fai que non sexa demasiado rendible unha análise detallada de cada un deles, polo que nos limitaremos a expoñer algunhas tendencias xerais, para entrar no apartado seguinte na análise dalgúns casos específicos.

Non parece haber ningunha sistematicidade nas diferencias existentes no índice de densidade da rede. As análises de varianza correspondentes mostraron que non son estatisticamente significativas as diferencias de grupo de idade, sexo, congruencia, situación laboral, establecemento de relacións afectivas, nin ter ou non descendencia. Tampouco incide significativamente ningunha das variables anteriores na densidade do galego na rede; de feito, rexistramos casos de individuos congruentes onde a rede básica ten un índice de densidade do galego de 0,00, coma o '5 cong.', ou moi baixos, coma o '1 cong.'; e, á inversa, encontramos casos coma o '8 incong.', cunha rede de uso do galego moi superior ó seu.

En contraste cos dous índices anteriores, o uso do galego que fan os suxeitos coa totalidade dos individuos que mencionaron como membros da súa rede social resultou ser sensible a unha (e soamente a ela) das variables anteriores: a congruencia ($F = 8,2438$, $p = 0,0102$, $1/18$). En efecto, a media xeral para os congruentes é moi superior ($\bar{x} = 0,56$) á dos non congruentes ($\bar{x} = 0,26$).

Pese a que as diferencias entre as medias de congruentes e incongruentes son case iguais ás anteriores no índice parcial para o uso do galego cos compañeiros de traballo ($\bar{x} = 0,49$ para os congruentes e $0,26$ para os non congruentes), a diferenza non é estatisticamente significativa ó nivel de $0,05$ ($F = 2,7366$, $p = 0,1154$, $1/18$), debido sen dúbida á elevada desviación típica, que é mesmo superior á media no caso dos non congruentes. Non obstante, debe terse en conta a influencia do caso '3 incong.', que, como reiteradamente dixemos, resultou ser congruente, en contra das nosas expectativas. Se eliminamos este caso, a congruencia incide significativamente neste índice: $F = 4,9855$, $p = 0,0393$, $1/17$, e a media para os non congruentes baixa a $0,19$. O mesmo sucede, naturalmente, e de forma máis notoria, se reclasificámo-lo caso '3 incong.' como congruente: $F = 6,2624$, $p = 0,0222$, $1/18$, sendo agora a media para os congruentes $0,52$, e $0,19$ para os non congruentes, cunha redución moi importante na desviación típica.

Táboa 4. *Algunhas características das redes dos suxeitos.*

PARES		ÍNDICES						
		tamaño rede total	tamaño rede básica	antig. media total	antig. media traballo	antig. media amigos	antig. media íntimos	
DE 16	1 cong.	26	10	7.52	1.17	6.6	11.83	
	1 incong.	17	9	4.76	2.6	4.33	3	
	2 cong.	16	8	6.81	1.5	11.5	—	
	2 incong.	8	6	7.9	4	6.02	17.5	
	A 25	3 cong.	13	10	3.85	2.33	2.8	3
		3 incong.	22	8	9.39	3.67	13	7.5
		4 cong.	13	6	6.75	4	10.2	6
		4 incong.	13	8	6.23	4	8.4	7.33
		5 cong.	9	5	8.22	1	15.5	8
	DE 26	5 incong.	7	4	6.86	4.2	22	5
6 cong.		20	8	7.75	5	4.5	20	
6 incong.		18	9	19	19.6	16.4	19.6	
7 cong.		7	5	21.14	18	19	18	
7 incong.		14	7	7.38	7.75	6.75	15	
A 34		8 cong.	20	5	8.2	4	13.5	12
		8 incong.	7	5	4.86	1.67	4	17
		9 cong.	12	6	8.42	5	8	18
		9 incong.	11	6	7.27	4	10	10
		10 cong.	22	8	5.06	3	4.5	8.5
10 incong.	11	6	12.73	10	14.2	27		

O mesmo que co índice anterior, sucede co relativo ós amigos: ningunha variable presenta unha incidencia estatisticamente significativa, agás a congruencia se reclassifícamo-lo caso ‘3 incong.’ como congruente. En cambio, o índice que mide o uso do galego cos amigos

íntimos mostra esa incidencia da congruencia sen necesidade de reclasificalo caso '3 incong.' ($F=13,0939$, $p = 0,002$, $1/17$).

As correlacións entre os distintos índices de uso son elevadas, xa que os índices para a lingua usada cos colegas de traballo, cos amigos en xeral e cos amigos íntimos están calculados sobre subconxuntos da rede total de relacións, polo que non é estraño que correlacionen significativamente co índice que mide o uso do galego coa totalidade da rede. As correlacións son as seguintes:

uso total – uso cos colegas de traballo:	$R = 0,87$ ($p. = 0,000$)
uso total – uso cos amigos en xeral:	$R = 0,82$ ($p. = 0,000$)
Uso total – uso cos amigos íntimos:	$R = 0,74$ ($p. = 0,000$)

Tamén é significativa, naturalmente, a correlación entre o uso do galego coa totalidade das relacións e a densidade do galego na rede ($R = 0,60$, $p. = 0,005$). Pero os diversos índices de uso parciais, en cambio, non correlacionan con dita densidade, a excepción do do uso cos amigos íntimos: $R = 0,56$, $p. = 0,013$. Isto apunta a importantes discrepancias nalgúns casos, ós que convén prestar especial atención.

5. *Análise dalgúns casos*

A comparanza das densidades de galego na rede co índice de uso total do galego de cada entrevistado resulta favorable para o segundo nos casos '2 cong.' (+0,58), '5 cong.' (+0,56), '1 cong.' (+0,48), '7 cong.' (+0,36) e '10 cong.' (+0,35). Estamos, pois, diante de individuos que fan un uso do galego considerablemente maior que o dos membros da súa rede básica entre eles. Pola contra, a comparación resulta desfavorable nos casos '8 incong.' (-0,37), '8 cong.' (-0,07), '1 incong.' (-0,06) e '6 cong.' (-0,05). Nótese que no '1 incong.' coincide coa apreciación do propio entrevistado.

De acordo con estes resultados procede, pois, unha explicación dos casos de:

- a) incremento do uso do galego segundo estimación dos propios entrevistados e por comparación das densidades citadas
- b) diminución do uso do galego, segundo os mesmos criterios
- c) anomalías, segundo a definición de congruencia / non-congruencia.

a) Aumento do uso do galego

a.1. Vexámolo en primeiro lugar segundo a estimación dos propios suxeitos (columnas quinta e última das táboas 1 e 2) respecto a

se aumentou ou non o uso do galego no seu fogar e co conxunto da súa rede social en comparanza cos 18 anos.

Dentro da tendencia dominante, xa subliñada, a recoñecer un aumento do uso do galego en relación ós 18 anos, convén destacar algunhas diferencias, sobre todo entre o grupo de congruentes e o de non congruentes. Entre os primeiros non se rexistra ningún caso de diminución de uso do galego e ademais é maior o número dos que incrementaron o uso deste idioma no fogar: nove, fronte a cinco no grupo de non congruentes. Tamén coa totalidade da súa rede os congruentes superan ós seus opostos na súa estimación do aumento do uso do galego respecto ós 18 anos. Esta estimación dos propios entrevistados tende a concordar coas densidades de galego nas redes dun e outro grupo.

a.2. Analicemos agora aqueles casos nos que o índice de uso do galego (táboa 3) coa totalidade da rede é significativamente superior á densidade do galego na rede básica.

Os casos ‘2 cong.’ (+0,58), ‘5 cong.’ (+0,56), ‘1 cong.’ (+0,48) e ‘10 cong.’ (+0,35) presentan características semellantes. Todos son exemplos de cambio de lingua favorable ó galego por convicción ideolóxica, que desembocaron nun uso deste idioma moi superior ó que presentan as súas correspondentes redes básicas. En todos eles o cambio produciuse na etapa escolar da Secundaria. Esta incorporación tardía e a súa procedencia castelanfalante —todos tiveron o castelán por lingua materna— fai que presenten trazos propios dos neogalegofalantes: fónicos e especialmente léxicos: *coido, pobo, alugado, a cotío, empregado, xornal*, e outras palabras que raramente usaría quen ten o galego como lingua inicial. Todos amosan unha notoria conciencia do papel identitario da lingua. Velaquí algúns das súas testemuñas coas que explican o seu cambio:

CASO ‘2 CONG.’: “Non sei, sopoño que me daba rabia, un pouco, [...] non telo falado, non saber fálalo” [...] “sendo algo que temos aquí [...] nacín aquí [...] non sei como decirte [...] me apetecía falar, aí empezou todo [...] na época do Instituto [...]”. “Agora falo sempre [...] a non ser que alguén de fóra diga: é que non entendo nada. Entón é cando cambio de lingua”. “Facer por que non se perda [...] querer non deixar de lado todo esto [...] eso... que non se perda”.

CASO ‘5 CONG.’: “No Colexio tamén reprimían moito falar galego”. “Se son galega, teño que falar galego [...] “a madurez, se estás en Galicia, usa o idioma do país no que estás”. “Empezámolo a falar meu ermau a máis eu ó mesmo tempo”. “Gústannme as

diferencias entre o interior e a costa [...]”. ”O bilingüismo como se está tratando aquí produce diglosia”.

CASO ‘1 CONG.’: “[...] pero ó vir para A Coruña [...] empezaba a falar castelán [...] que ós fillos hai que falarlles castelán que así prospera mellor o teu fillo [...] nos inculcaron unha educación en castelán”.

“Debe se-la revolución esta da adolescencia [...]”. “Percateime que a miña lingua era o galego”. “Debe ser pola vida estudiantil que contactei con moita xente que falaba o galego [...] sobre todo non Instituto, o que me deu o gran paso”. “Me levantei con ánimos galeguistas e empecei a falar galego”.

“Cando me chamaches me dixeches Javier [xαβrɛ]. Non, é Xavier [ʃαβrɛ].”

O caso ‘7 cong.’ (+0,36) responde a cambios de carácter funcional, quizá por acomodación converxente inducida por razóns laborais (dedicase á venda domiciliaria de enxoval de cociña, anque ten tamén outro tipo de responsabilidades na empresa). Non obstante, nótese que a densidade da presenza do galego da súa rede é nula (0,00) e polo tanto, o menor incremento pode resultar significativo. En calquera caso, carece da convicción ideolóxica observada nos exemplos anteriores. Esta é a súa explicación:

“Depende de con quen estea falando [...] se me falan en castelán, falo en castelán, [...] e que xa me sale, non é que teña que pensalo” [...] “unhas veces en castelán, outras en galego”. “A miña filla cando lle falo en galego dime: háblame en castellano, mamá”.

“Ahora mismo, porque co traballo falo moito máis en galego”.

“Gústame que utilices a linguaxe para comunicarte [...] tanto que sea cun idioma como con outro” [...] “e non que se utilice unha lingua como política [...] moita xente penso que o fai por quedar ben [...] porque nunca na vida o falou e agora [...] tampouco digo que sexa malo”. “[...] eso que, eu primeiro galega e despois [...] pero non chegar a eses extremos”.

b) Diminución no uso do galego

b.1. Ó igual que no apartado anterior, vexámo-la diminución en primeiro lugar segundo a estimación dos propios suxeitos (columnas quinta e última das táboas 1 e 2) respecto ó uso actual do galego no seu fogar e co conxunto da súa rede social en comparanza cos 18 anos.

Só dous casos (‘1 incong.’ e ‘10 incong.’), ámbolos dous non congruentes, afirman ter reducido o seu uso do galego no fogar respecto ós 18 anos. No caso ‘1 incong.’ esta perda esténdese tamén á rede.

En ámbolos dous entrevistados, o abandono do uso limitado que facían do galego durante o período escolar —debido á presenza desta lingua no ‘curriculum’ docente— prodúcese ó finalizar estes estudos. Deben ser considerados casos de incorporación circunstancial ou temporal ó galego.

O caso ‘1 incong.’ pertence a unha rede, que a pesar de ter certa amplitude (9 membros na rede básica) conta con moi poucos lazos entre eles (só 8 dos 36 posibles). Tanto con eles como coa totalidade dos membros da súa rede, este suxeito fala exclusivamente en castelán.

No caso ‘10 incong.’, aínda tratándose dunha rede diferente --menos ampla e máis densa-- tanto as interaccións dos membros da rede básica entre eles como as do suxeito coa totalidade dos membros da súa son exclusivamente en castelán. Esta é a súa explicación do abandono do galego:

“El no usarlo habitualmente [...] el dejar de estudiarlo”. “Como en mi casa non se habla [...] y en el ámbito que me rodea no se habla [...] era el único sitio (la escuela) donde tenía que hablarlo [...] eso hacia que si me hablaban en gallego respondía en gallego”. “Me falta vocabulario, me faltan palabras para decir lo que quiero”. “Cuando quiero realmente expresarme me cambio al castellano”.

b.2. O caso máis destacado no que o índice de uso propio do galego é considerablemente inferior á densidade do galego na rede básica é o caso ‘8 incong.’, que presenta unha diferenza de 0,37 entre ámbolos dous índices, favorable á rede: trátase, pois, dun individuo que, pese a estar inmerso nunha rede de galegofalantes (0,87), fai pouco uso do galego. A discrepancia podería ser incluso maior que a que reflicten os índices, pois o valor de 0,50 no uso propio ben podería deberse á insuficiente gradación nas opcións de resposta (recórdese que foron só tres: en galego, ás veces en galego, nunca en galego, ás que asignamos respectivamente os valores de 1, 0,5 e 0). Este suxeito fala ‘ás veces en galego’ con tódolos membros da súa rede, e de aí provén o valor de 0,50; pero, se como el mesmo nos dixo, “con Xosé falo ás veces en galego, e con Xurxo tamén, pero algo máis que co anterior”, resulta que co primeiro úsao realmente moi pouco. Ademais, noutro lugar da entrevista confirmanos que “con Xosé falo máis en castelán”, uso compensado de acordo coa súa declaración de que “con Xurxo falo máis en galego”. Estea ou non sobrevalorado o índice de uso propio, é evidente que se trata dun caso onde o emprego persoal do galego é inferior ó da súa rede, pero tamén dun individuo que aumentou o seu uso do galego (táboa 2), por ter feito cursos desta lingua e porque segundo el “cambiou o contorno”.

c) Anomalías en relación coas previsións de congruencia / incongruencia

Analicemos, por último, algúns dos casos nos que se presentan anomalías en relación coas nosas previsións iniciais sobre a congruencia ou incongruencia dos suxeitos seleccionados.

c.1. Grupo dos congruentes (competentes en galego e usuarios desta lingua).

Dado que o grupo se definira polo seu emprego habitual do galego, as densidades de uso propio co total dos membros da rede inferiores a 0,50 (cuarta columna da táboa 3) merecen certa atención. Referímonos ós baixos índices de uso propio dos casos ‘9 cong.’ (cun índice de 0,17), ‘6 cong.’ (0,25) e ‘7 cong.’ (0,36). Este escaso uso do galego vese ratificado en dous casos (‘6 cong.’ e ‘9 cong.’) polos datos da columna oito (lingua nunha semana calquera) da táboa 2 xa que ámbolos dous suxeitos afirman que usan ‘máis castelán’.

Os tres casos son exemplo de pertenza a redes bastante ou moi castelanizadas nalgunha das compoñentes estudadas. No caso ‘9 cong.’, observamos un uso exclusivo do castelán con toda a súa rede laboral (táboa 3) e un uso preferente do mesmo con boa parte das súas amizades, agás os amigos íntimos (0,75), cos que predomina claramente o uso do galego. No caso ‘6 cong.’ o emprego do castelán é tamén alto coa totalidade (0,25), nas compoñentes laboral (0,17) e total coas amizades en xeral (0,00); en cambio, cos amigos íntimos (1,00) presenta un uso exclusivo do galego. No caso ‘7 cong.’ —á parte da castelanización (0,00) da súa rede— tamén se aprecia un uso considerable desta lingua na súa rede laboral e amigable, sobre todo cos amigos íntimos (0,17). Recórdese, ademais, a súa condición de bilingüe habitual (táboa 2) comentada anteriormente. Nestes tres casos podemos, por conseguinte, atribuír este baixo índice no uso total do galego —menor do esperado— ó influxo de diversas partes da súa rede social.

c.2. Grupo dos non congruentes (competentes en galego e usuarios do castelán).

Caracterizado o grupo polo seu emprego do castelán, poden considerarse casos anómalos os índices de uso propio co total dos membros da rede (cuarta columna da táboa 3) superiores ou iguais a 0,50.

En efecto, o caso ‘3 incong.’ (0,61) e os fronteirizos ‘6 incong.’ (0,47) e ‘8 incong.’ (0,50) superan as previsións de uso do galego. O

primeiro é un claro exemplo de cambio de lingua bastante radical, motivado —segundo a entrevistada— polo contacto con compañeiros galegofalantes no Ensino secundario, e pola superación dos prexuízos en contra do galego que lle foran transmitidos por algúns membros da súa familia. A intensidade do seu cambio apréciase claramente na táboa 1, na que algunhas das celas deste suxeito figuran en trazo grosso, para destacar así a anomalía que supón encontrarse con alguén a quen imaxinabamos usuaria habitual do castelán e que resultou empregar maioritariamente o galego no fogar, no traballo e cos amigos, a pesar de que a densidade do galego na súa rede básica é relativamente baixa (0,40), o que supón que nas interaccións entre os membros desa rede básica (excluídas as que teñen coa propia entrevistada) predomina lixeiramente o castelán. Velaquí os seus testemuños:

“Me educaron como ensinando que o galego era unha lingua de xente da aldea”. “Os compañeiros [de Instituto] vexo que falan galego”. “Cambia a maneira de pensar, tes outro punto de vista [...] non estás presionada polo castelán [...] agora velo distinto [...] non é para sentir vergoña fala-lo galego [...] cando estudiaba EXB alí —refírese a un centro privado— o que falaba galego ríanse del [...] en cambio, no Instituto, na Facultade hai máis liberdade de expresión [...]”

Os casos ‘6 incong.’ e ‘8 incong.’ deben considerarse bilingües de acordo co valor obtido segundo o procedemento de cálculo do índice de uso propio indicado arriba. No ‘6 incong.’ as interaccións cos membros da súa rede (táboa 2) corresponden ós modelos ‘máis en castelán’ ou o de ‘ámbalas dúas linguas’, concordando así coa tendencia bilingüe, dominante (táboa 3) nas dos membros da súa rede. Responde a un caso de semiconversión ó galego por adaptación ás novas circunstancias conxunturais. Esta é a súa explicación:

“Un vai vendo o que lle pasa a este país e vai tomando conciencia”
“Por gusto a integrarse na terra [...]” “Por compromiso coa lingua”.

6. As motivacións: recapitulación

Vexamos finalmente, case de forma sinóptica, unha síntese das motivacións aducidas polos suxeitos para o aumento do seu uso do galego. Non paga a pena deterse nos dous casos que afirman telo reducido porque só fixeron uso do mesmo de forma esporádica durante a súa vida escolar, debido á existencia da materia ‘Galego’, de aí que, unha vez finalizado o ciclo escolar, ese uso ocasional desaparecese. En

contraste con estes dous casos, noutros o contacto co galego durante a etapa escolar —non tanto coa materia ‘Galego’ coma cos compañeiros que o usaban habitualmente— repercutiu nun aumento sostido do seu uso.

Boa parte do aumento do uso do galego débese —segundo os propios entrevistados— a razóns ideolóxicas: concienciación, necesidade de preservar-lo galego, identidade da lingua e superación de vellos prexuízos.

É tamén considerable o aumento por cambios na composición da rede social. Neste sentido convén destaca-lo inicio de estudos no nivel de Secundaria, a entrada na Universidade, e nalgún caso, a incorporación ó mundo laboral, aínda que non faltan exemplos nos que esta redonda nunha diminución do uso do galego.

Aducíronse, ademais, motivos de carácter conxuntural, derivados do proceso de institucionalización do galego. Algúns cren que a implantación desta lingua na vida pública trouxo consigo un ambiente máis propicio para o seu emprego, unha maior liberdade para o seu uso e unha superación de certos prexuízos.

Por último, menor importancia merecen a mellora na competencia mediante cursos específicos e os casos de acomodación funcional.

Obviamente, estes resultados corresponden a un estudio piloto, polo que deben ser interpretados coa debida cautela. Algunhas das hipóteses iniciais confirmáronse parcialmente: os cambios na composición da rede son importantes para o uso da lingua. Neste sentido, parecen adquirir maior relevancia os debidos á inserción nos dous últimos niveis do sistema escolar que os causados pola incorporación ó mundo laboral.

En canto ás outras dimensións do tránsito da adolescencia á vida adulta —establecemento de relacións afectivas estables e procreación— o reducidísimo número de casos non nos permite nin sequer aventurar unha resposta. Hai alomenos un exemplo na nosa mostra no que o matrimonio cun usuario exclusivo do galego arrastrou á cónxuxe a un emprego tamén exclusivo desta lingua no fogar só co seu marido. Non obstante, ó seu fillo, nado recente, en presenza de ámbolos dous proxenitores fálalle en galego, pero en ausencia do pai, a nai fálalle en castelán. Este caso aínda que encaixa ben coas hipóteses de partida sería a todas luces excesivo soste-lo que as confirma. Nos outros tres suxeitos que estableceron relacións de parella estable, fixérono con persoas de usos lingüísticos similares, de modo que os cambios que iso supoñía na composición da rede non tiveron repercusións lingüísticas. A escasa presenza na nosa mostra de indi-

viduos con relacións afectivas estables e con fillos responde a un proceso xeneralizado de demora na adopción de decisións deste tipo, polo que habería que preguntarse ata onde deben seguir tomándose como puntos de referencia para o tránsito á vida adulta.

En síntese, os nosos resultados apuntan cara unha maior importancia dos cambios na composición das redes que teñen lugar durante a adolescencia ou ó seu final. Entre eles destacámo-los referidos ó ensino: a entrada no Secundario e a incorporación á Universidade.

Finalmente, non podemos deixar de referirnos a un dos aspectos metodolóxicos máis importantes deste traballo: a integración de datos cuantitativos e cualitativos. Desde esta perspectiva, e aínda tratándose dun primeiro e tímido paso, manifestamente mellorable, os resultados obtidos neste estudio —expostos aquí só en parte por motivos de espacio— son alentadores, polo que nos parece aconsellable continuar explorando as posibilidades desa integración.

APÉNDICE: FONTES COAS QUE OS ENTREVISTADOS XUSTIFICAN OS CAMBIOS:

RAZÓN 1 (R-1): aumento / diminución do uso no fogar.

RAZÓN 2 (R-2): aumento / diminución do uso na rede.

ENTREVISTADO 1:

R-1. Rematou a súa vida escolar, co que deixou de estudia-lo galego na escola.

R-2. Cambio de membros na rede

ENTREVISTADO 2:

R-1. Non sabería dicir. O ambiente quizais é hoxe máis propicio para falar galego.

R-2. A moitos membros da rede, ós 18 anos non os coñecía.

ENTREVISTADO 3:

R-1. Antes falar castelán ou galego non era un feito problemático. Ó chegar á Universidade concienciouse. Cambio ideolóxico.

R-2. Cambio por concienciación.

ENTREVISTADO 4:

R-1. Fálao moito mais, por razóns sociais e culturais. "Un vai vendo o que lle pasa a este país e vai tomando conciencia. É por gusto de integrarse na terra."

R-2. Por motivos sociais e culturais e por compromiso coa lingua.

ENTREVISTADO 5:

R-1. Comezou a falar galego sempre ós 16 anos por concienciación social e por influencia da familia, dos profesores e doutros factores.

R-2. Por concienciación. "O que escoitas no Instituto, na familia, ...".

ENTREVISTADO 6:

R-1. Educárona dicindo que o galego era unha lingua de xente da aldea. Agora non é así. Cos compañeiros, etc. ve que todo o mundo fala galego. Cambio no período do Instituto.

R-2. Cambiou a maneira de pensar. "Tes outro punto de vista, non estás presionado polo castelán. Antes o castelán era un nivel superior". "Cando estudiaba EXB, a que falaba galego ríanse dela. Ó cambiar para o Instituto e para a Facultade hai mais liberdade de expresión".

ENTREVISTADO 7:

- R-1. Influencia dos amigos e de familiares (interacción coa avoa). Antes parecíalle máis difícil falar galego, pero o contorno fíxoa cambiar.
- R-2. Agora coñece persoas na Universidade que falan sempre en galego. Como a xente que ten no seu arredor fala máis en galego, ela tamén fala máis.

ENTREVISTADO 8:

- R-1. Cambio de relacións e amigos. O medio, a xente coa que se relacionaba, e certo compromiso político e sindical. O paso do Bacharelato á Universidade. Todo esta relacionado.
- R-2. Por compromiso, por evolución persoal e por cambios no círculo de relacións.

ENTREVISTADO 9:

- R-1. Cambiou o contorno.
- R-2. Por cambios no contorno e por ter asistido a cursos de galego.

ENTREVISTADO 10:

- R-1. Fixo o cambio ós 14 anos por influxos familiares. Mais tarde por concienciación. “É unha cuestión de madurez persoal”.
- R-2. O cambio produciuse cando se incorporou ó Instituto. Ó entrar comezou a falar en galego. Na súa clase había unhas tres persoas que falaban sempre en galego.

ENTREVISTADO 11:

- R-1. “Ó traballar na Administración ás veces hai que falar en galego”. O feito de estudar galego no colexio quizais influíu en falalo máis na casa. O cambio fundamental foi previo a comezar a traballar.
- R-2. Non coñecía ós membros da súa rede antes dos 18 anos.

ENTREVISTADO 13:

- R-1.
- R-2. “Percateime de que a miña lingua era o galego. Debe ser pola vida estudiantil, que contactei con moita xente que falaba o galego, sobre todo no Instituto, o que me fixo da-lo gran paso. Erguinme con ánimos galeguistas e empecei a falar galego”.

ENTREVISTADO 14:

- R-1. Non usalo habitualmente. “Como na miña casa non se fala, e no ámbito que me rodea non se fala”. Deixar de estudia-lo galego “A escola era o único sitio onde tiña que falalo. Iso facía que se

me falaban en galego... respondía en galego”. Fáltame vocabulario.

R-2.

ENTREVISTADO 15:

R-1. Por Influencia da escola, maduración persoal e cambio de mentalidade. Cambiou do castelán ó galego no Instituto. Gustoulle moito a Literatura galega.

R-2. Por maior madurez e identificación co idioma. Sobre todo pensar en galego. “Agora penso en galego”.

ENTREVISTADO 16:

R-1. “Todo empezou na época do Instituto. Supoño que me daba un pouco de rabia non saber falalo, sendo algo que temos aquí. É un tema de conciencia, que non ten que ver co cambio de amigos ou de relacións. Os amigos a maioría falaban castelán”.

R-2. Por procurar conserva-lo idioma. “Facer por que non se perda”.

ENTREVISTADO 17:

R-1. Para evitar sentirse desprazada porque o seu marido fala galego.

R-2. Po influxo do contorno.

ENTREVISTADO 18:

R-1. Estaba acostumado a falar en castelán, co que cambiar de lingua supón un pequeno traballo que non se consegue sen concienciarse.

R-2. “Porque con 18 anos non tes tempo para pensar neste tipo de cousas, con 25 anos e buscando o futuro tes que pensar noutros temas, e o galego se non o tes moi asumido é un tema que queda para despois”. “Cando non mamás o galego desde sempre...”

ENTREVISTADO 19:

R-1. Por cambio no contorno laboral. “Porque agora no traballo está moito máis ... falar en galego que falar castelán”.

R-2.

ENTREVISTADO 20:

R-1.

R-2. Por cambio de membros na súa rede.